

Podstawowe Zasady

Oto 11 podstawowych zasad języka Pandunia.

1. Ortografia odzwierciedla dokładnie wymowę.
2. Akcentowana jest sylaba przed ostatnią spółgłoską.
3. Rzeczowniki mają jedną, niezmienną formę.
4. Przymiotnik i przysłówek mają tę samą formę. Poprzedzają słowa, które opisują. Często przymiotniki kończą się na **-i**.
  - przykład 1.: **bon pang** = Dobry chleb.
  - przykład 2.: **tu bon di loga.** = Mówisz dobrze.
5. Wyrazy złożone są formowane przez umieszczanie słów obok siebie.
  - przykład: **posta kasa** = skrzynka pocztowa
6. Czasowniki, które kończą się na -a, wskazują szyk zdania podmiot-orzeczenie-dopełnienie.
  - przykład: **mi yam pang.** = Jem chleb.
7. Czasowniki, które kończą się na -u, wskazują szyk zdania dopełnienie-orzeczenie-podmiot.
  - przykład: **pang be yam.** = Jabłko jest jedzone.
8. Czasowniki nie zmieniają się ze względu na osobę lub liczbę.
9. W strukturze osiowej, dopełnienie przechodniego czasownika działa jako podmiot następnego czasownika.
  - przykład: **mi cing tu don pesa.** = Proszę cię, żebyś dał me pieniądze.
10. Zaimki Mogą być opuszczane, gdy są oczywiste i zbędne.
  - **mi sual tu baxa pandunia?** → **sual tu baxa pandunia?** = Mówisz w Panduni?
  - **mi cing tu loga klar.** → **cing loga klar.** = Proszę, mów wyraźnie.

Pisownia Pandunii

Do zapisywania Pandunii używany jest podstawowy alfabet łaciński. Oto alfabet Pandunii z odpowiadającymi im symbolami Międzynarodowego Alfabetu Fonetycznego (IPA).

A a	B b	C c	D d	E e	F f	G g
<i>a</i>	<i>be</i>	<i>ce</i>	<i>de</i>	<i>e</i>	<i>fe</i>	<i>gi</i>
[a]	[b]	[tʃ]	[d]	[e~ɛ]	[f]	[g]
H h	I i	J j	K k	L l	M m	N n
<i>ha</i>	<i>i</i>	<i>ja</i>	<i>ka</i>	<i>la</i>	<i>ma</i>	<i>ni</i>
[h~x]	[i]	[dʒ]	[k ^h]	[l]	[m]	[n]
O o	P p	R r	S s	T t	U u	V v
<i>o</i>	<i>po</i>	<i>ro</i>	<i>so</i>	<i>to</i>	<i>u</i>	<i>vi</i>
[o~ɔ]	[p ^h]	[r~u]	[s]	[t ^h]	[u]	[w~u]
		X x	Y y	Z z		
		<i>xu</i>	<i>yu</i>	<i>zu</i>		
		[ʃ]	[j]	[z]		

W Pandunii, podobnie jak w polskim, czyta się dokładnie jak się pisze. Żadna litera nie jest niema. Każdej literze odpowiada jedna głoska, zawsze ta sama.

Spółgłoski

Większość spółgłosek jest wymawiana tak jak w polskim. Więc wymowa **b, c, d, f, h, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z** jest podobna i prosta.

Następujące spółgłoski są wymawiane inaczej w Panduni niż w języku polskim.

- **r**, najlepiej, by była drżąca jak w hiszpańskim *carro*. Inne wymowy są akceptowane.
- **x** jest zawsze wymawiane jak SZ w szpital.
- **c** jest zawsze wymawiane jak CZ w czoło.
- **j** jest zawsze wymawiane jak DŻ w dżdżownica.
- **n** jest wymawiane końcem języka z wyjątkiem w kombinacjach **nk** i **ng**, gdzie jest to miękopodniebne /ŋ/ jak w *bank* wymawianym szybko. Na końcu słowa, **g** w **ng** może być nieme. Więc słowo **pang** może być wymawiane /paŋ/ jak i /paŋg/.

Samogłoski

Pandunia ma pięć samogłosek.

i u
e o

a

Wymawia się je praktycznie jak w języku polskim. To czyste samogłoski, więc ich cechy nie zmieniają się podczas długiej wymowy.

Spółgłoski półotwarte **y** i **w** są wymawiane odpowiednio jak **J** i **Ł** w polskim.

Akcent

Akcentuje się sylabę, która jest przed ostatnią spółgłoską.

1. Słowa z tylko jedną sylabą są akcentowane. Np. *máv*.
2. Akcentuje się ostatnią sylabę w słowach, które kończą się spółgłoską. Np. *hotél*.
3. Akcentuje się przedostatnią sylabę w słowach które kończą się samogłoską. Np. *nóvi, dúnia, musíke*.

dunia e mimen su mei planeta.
/dúnia é mímen su méi planéta./

mi vol loga komun baxa, da e pandunia.
/mí vól lóga komún báxa, dá é pandúnia./

Wielkość liter

Pandunia jest normalnie zapisywana tylko małymi literami (tj. minuskułą). Wielkie litery mogą być na początku zdań i nazw własnych, jak imiona osobowe i nazwy miejsc, ale nie jest to wymagane.

Są trzy powody, dlaczego wielkie litery są niepotrzebne.

1. Pismo odwzorowuje mowę, a w wymowie nie ma żadnych "wielkich głosek" w mowie na początku nazw własnych itp.
2. Większość pism i alfabetów świata ma tylko jedną wielkość liter.
3. Używanie tylko małych liter jest prostsze.

Zauważ! Nie jest błędem używanie wielkich liter. Czasem ludzie robią to z nawyku, bo są do tego przyzwyczajeni w innych językach. Ale wciąż wielkie litery są niepotrzebne i niezalecane.

Wielkie litery są używane w standardowych międzynarodowych akronimach. Na przykład: 10 Mb (des mega bit), 100 Gb (hon giga bit), 2 mm (du mili metre), 1 kJ (un kilo jul).

Sylabyfikacja

[-] Słowa mogą być dzielone na sylaby dywizem. Dywiz jest umieszczany między mówionymi sylabami. Na przykład: *bin, ka-fe, yu-mor, pos-ta*.

Interpunkcja

[.] Każde zdanie może kończyć się kropką.

[?] pytania mogą kończyć się również znakiem zapytania.

[!] Wykrzyknik oznacza głośność lub nacisk.

[...] Trzy kropki (tj. wielokropek) może być używane do oznaczenia niekompletnego zdania lub niepewności.

[:] Dwukropek oznacza początek wyjaśnienia lub listy.

[.] Przecinek oznacza małą pauzę lub przerwę między warunkami lub częściami listy.

W tekstach nieformalnych buźki, emotikony i emoji mogą być używane oznaczyć nastroj. Na przykład :) oznacza radość a :(oznacza smutek.

mi vide tu :) - Ja widzę cię.

mi no vide tu :(- Ja nie widzę cię.

Struktura słów

Najpowszechniejszą strukturą słów jest CVCV, gdzie C to spółgłoska, a V to samogłoska.

Najtrudniejszym możliwym słowem jest CLVCCVC, gdzie L to płynna spółgłoska (l lub r). Na przykład **kryształ** jest takim słowem.

Początkowe spółgłoski są ograniczone do:

1. Jakiegokolwiek pojedynczej spółgłoski oprócz /ŋ/
2. Spółgłoski zwartej + płynnej
  - pl, bl, kl, gl
  - pr, br, tr, dr, kr, gr

Środkowe skupienie spółgłosek są ograniczone do:

1. Spółgłoski zwarto-otwartej (m, n, ŋ, l, r) + zwartej lub zwarto-szczelinowej
  - mp, mb, nt, nd, nk, ng, nc, nj
  - lp, lb, lt, ld, lk, lg
  - rp, rb, rt, rd, rk, rg
2. Spółgłoski zwarto-otwartej + szczelinowej
  - ns, ls, rs
  - nz, lz, rz
  - nx, lx, rx
3. Spółgłoski szczelinowej + zwartej
  - ft, fk
  - st, sp, sk
  - zd, zb, zg
4. Spółgłoski zwartej + płynnej (spójrz wyżej)

Dozwolonymi końcowymi spółgłoskami są: h, l, m, n, ng, r, s, v, x, y

Zaimki

Zaimki osobowe

Zaimki mogą zastępować słowa-rzeczy i wyrażenia-rzeczy.

Singular	Plural
mi	mimen
ja, mnie	my
tu	tumen
ty, ciebie	wy
da	damen
on, ona, ono	oni, one

se - się, siebie

mi vide se - Widzę się.

da vide se - Widzi się.

mimen vide se. - Widzimy się.

Zaimki wskazujące

Zaimki wskazujące to:

ye - ten

vo - tamten

ye mau - Ten kot

vo mau. - Tamten kot

mi vol ye. - Chcę ten.

mi vol ye mau. - Chcę tego kota.

Zaimki pytające

ke jest zaimkiem pytającym ogólnego zastosowania. Załatwia robotę polskich kto i co.

ke? - Kto lub co?

Przymiotnikowy zaimek pytający to **ke** i znaczy tyle, co polskie jaki.

ke xe? - Co? (Jaka rzecz?)

ke jen? - Kto? (Jaka osoba?)

ke zaman? - Kiedy? (Jaki czas?)

ke yang? - Jak? (Jaki sposób?)

Rzeczowniki

Nieodmienne

Rzeczownik jest słowem, które nazywa rzeczy. Jak wszystkie słowa w Panduni, rzeczowniki są nieodmienne. Taka sa forma jest używana w liczbie pojedynczej i mnogiej, podmiocie i dopełnieniu.

ite - kamień, kamienie

meza - stół, stoły

kursi - krzesło, krzesła

sui - woda

Dosyć często liczba jest znana, bo została określona wcześniej.

Liczba

Liczba nie wpływa na rzeczowniki, tj. rzeczowniki mają te same formy w liczbie mnogiej i pojedynczej.

Prostym sposobem wyrażenia liczby mnogiej jest rzeczownik.

ite ite - kamienie, wiele kamieni

sing sing - gwiazdy, wiele kamieni

Rodzaj

Pandunia nie ma rodzaju gramatycznego (tj. męskiej, żeńskiej i/lub nijakiej kategorii).

Kilka słów niesie naturalny rodzaj. Na przykład **fem** (kobieta) jest żeńska, a **man** (mężczyzna) jest męski.

Wyrazy złożone

Dwa lub więcej rzeczowników może być połączone, by utworzyć wyraz złożony. Ostatnie słowo ma największe znaczenie w wyrazie złożonym, a słowa, które są przed nim tylko zmieniają znaczenie.

sing grupe - gwiazdozbiór

Liczby

Jedynki	10 i więcej	20 i więcej	30 i więcej
0 siro	10 (un) des	20 du des	30 tri des
1 un	11 des un	21 du des un	31 tri des un
2 du	12 des du	22 du des du	32 tri des du
3 tri	13 des tri	23 du des tri	33 tri des tri

Jedynki	10 i więcej	20 i więcej	30 i więcej
4 nelu	14 des nelu	24 du des nelu	34 tri des nelu
5 lima	15 des lima	25 du des lima	35 tri des lima
6 luka	16 des luka	26 du des luka	36 tri des luka
7 ceti	17 des ceti	27 du des ceti	37 tri des ceti
8 bati	18 des bati	28 du des bati	38 tri des bati
9 tisa	19 des tisa	29 du des tisa	39 tri des tisa

Jedynki	Dziesiątki	Setki	Tysiące
1 un	10 (un) des	100 (un) sento	1000 (un) kilo
2 du	20 du des	200 du sento	2000 du kilo
3 tri	30 tri des	300 tri sento	3000 tri kilo
4 nelu	40 nelu des	400 nelu sento	4000 nelu kilo
5 lima	50 lima des	500 lima sento	5000 lima kilo
6 luka	60 luka des	600 luka sento	6000 luka kilo
7 ceti	70 ceti des	700 ceti sento	7000 ceti kilo
8 bati	80 bati des	800 bati sento	8000 bati kilo
9 tisa	90 tisa des	900 tisa sento	9000 tisa kilo

Ilość może być wyrażana liczbami i innymi słowami odnoszącymi się do niej. Są umieszczane przed słowem lub wyrażeniem, które opisują.

un sing - jedna gwiazda

du sing - dwie gwiazdy

tri sing - trzy gwiazdy

kam sing - trochę gwiazd

men sing - wiele gwiazd

un dai meza - jeden duży stół

du dai kursi - dwa duże krzesła

tri bon kursi - trzy dobre krzesła

Liczbieniki porządkowe pojawiają się po słowach, które opisują.

fen un - pierwsza część

fen du - druga część

fen tri - trzecia część

Liczby większe od 999 mogą używać wielokrotności z Międzynarodowego Systemu Jednostek Miar. Na przykład kilo oznacza wielokrotność tysiąca.

10'000 = un des kilo

100'000 = un sento kilo

1'000'000 = un mega

10'000'000 = un des mega

100'000'000 = un sento mega

1'000'000'000 = un giga

Prefiks	Symbol	Moc 10	Dziesiątka
kilo	k	10 ³	1'000
mega	M	10 ⁶	1'000'000
giga	G	10 ⁹	1'000'000'000
tera	T	10 ¹²	1'000'000'000'000
peta	P	10 ¹⁵	1'000'000'000'000'000
exa	E	10 ¹⁸	1'000'000'000'000'000'000
zeta	Z	10 ²¹	1'000'000'000'000'000'000'000
yota	Y	10 ²⁴	1'000'000'000'000'000'000'000'000

Modyfikatory

Modyfikator to słowo, które dodaje jakąś wartość lub opis do rzeczy wyrażonej innym słowem, np. dobry, duży, źle, szybko.

Opisywanie rzeczownika

Przymiotnik to słowo, które dodaje określoną cechę rzeczownikowi. W Panduni przymiotnik to modyfikator, który jest przed rzeczownikiem.

dai ite - duży kamień

dai meza - duży stół

gau meza - wysoki stół

bon kursi - dobre krzesło

Przymiotnik może też być po rzeczowniku. Często ten typ wyrażenia może być rozumiany jako pełne zdanie, w których czasownik być jest pozostawiony w domyśle.

ite dai. - Kamień jest duży.

meza gau. - Stół jest wysoki.

Naturalnie, przymiotniki mogą być po obu stronach rzeczownika.

dai meza e gau. - Duży stół jest wysoki.

Opisywanie czasownika

Przysłówek to słowo, które opisuje czasownik lub inną modyfikator.

W Panduni przysłówek to modyfikator, który znajduje się przed czasownikiem lub na końcu zdania.

mi bon sona. - Ja dobrze śpię.

mi sona bon. - Śpię dobrze.

tu baxa pandunia bon. - Mówisz w Panduni dobrze.

Opisywanie innego modyfikatora

Modyfikator może opisywać też inny modyfikator. Na przykład **dai** (duży) i **xiu** (mały) mogą być używane jako przysłówki intensyfikujące.

dai jen - duża osoba

xiu jen - mała osoba

mei jen - ładna osoba

dai di mei jen - bardzo ładna osoba

xiu di mei jen - trochę ładna osoba

Modyfikatory mogą być oddzielane **i** (i).

xiu i mei jen - mała i ładna osoba

Porównanie

Modyfikatory mogą być porównane.

- **max** (bardziej) oznacza porównanie niższości
- **maxim** (najbardziej) oznacza stopień najwyższy
- **min** (mniej) oznacza porównanie niższości
- **minim** (najmniej) oznacza stopień najniższy
- **par** (jak) oznacza porównanie równości

Partykuła **ka** łączy przysłówki porównania z obiektem porównania.

mi e max bon ka tu - Jestem lepszy od ciebie.

tu loga par bon ka mi. - Mówisz tak dobrze, jak ja.

Zdania

Obserwacje

Obserwacje to najprostszy typ zdania. Mogą się składać z tylko jednego słowa, które zwraca uwagę słuchacza.

mau! - Kot!

barxa! - Pada!

Zdania oznajmujące

Z podmiotem-zaimkiem

Normalnie zdanie składa się z podmiotu i predykatu. W najprostrzych zdaniach podmiot to zaimek osobowy, a predykat to przymiotnik lub rzeczownik.

mi bon. - Jestem dobry.

da neu. - To jest nowe.

da Sara. - Ona to Sara.

Słowo **no** jest dodawane, by tworzyć przeczenie.

mi no bon. - Nie jestem dobry.

da no neu. - To nie jest nowe.

da no Sara. - Ona to nie Sara.

Również dwa zaimki osobowe mogą być zestawione.

mi e da. - Ja jestem nim/nią.

mi no tu. - Ja Nie jestem tobą.

Z podmiotem-rzeczownikiem

Gdy podmiot jest rzeczownikiem, słowo **e** (tak) jest dodawane przed predykatem w zdaniach pozytywnych. Przeczenia używają **no**, jak wyżej.

Sara e bon. - Sara jest dobra.

ite e dai. - Kamień jest duży.

meza e neu. - Stół jest nowy.

meza no lau. - Stół nie jest stary.

Z podmiotem-przymiotnikiem

Ta sama zasada działa przy zdaniach z dwoma przymiotnikami.

jun e mei. - Młode jest piękne.

neu no lau. - Nowe nie jest stare.

Zdania czynne

W predykatkach czynności, główne zdanie w predykatacie to czasownik (tj. słowoczynność). W Panduni, czasowniki są łatwe do rozpoznania, bo większość kończy się na **-a** lub **-u**.

Zdania czynne używające czasownika kończącego się na **-a** mają szyk podmiot-orzeczenie-dopełnienie (SVO).

mi yam aple. - Ja jem jabłka.

mi audi muzika. - Ja słucham muzyki.

mi vide tu. - Ja widzę cię.

Czasowniki kończące się na **-u** są używane w szyku podmiot-dopełnienie-orzeczenie (SOV).

mi aple niamu. - Ja jabłka jem.

SOV i SVO są dwoma najpowszechniejszymi szykami zdania w językach świata. SOV jest używany w językach jak hindi-urdu, tamil, tureckim, japońskim i koreańskim. SVO jest używany w (między innymi) językach: angielskim, hiszpańskim, mandaryńskim, indonezyjskim i współczesnym arabskim.

Zdania bierne

Szyk OV

W stronie biernej nie ma podmiotu-agenta w zdaniu. Jest tylko dopełnienie i orzeczenie.

tu be vide. - Ty jesteś widziany.

muzika be audi. - Muzyka jest słyszana.

pang be baka. - Chleb jest pieczony.

Tu skupienie pada na dopełnienie, które jest pierwszym słowem w zdaniu. Dopełnienie jest biernym aktorem poddawany działaniu.

Agent może być wspomniany po czasowniku z lub bez przyimka **de**.

tu be vide de mi. - Jesteś widziany przez mnie.

Szyk VO

W szyku zdania dopełnienie-orzeczenie (VO) skupienie pada na orzeczenie.

vide tu. - Widzenie cię.

audi muzika. - Słuchanie muzyki.

baka pang. - Pieczenie chleba.

Struktura osiowa

Podstawowa struktura osiowa (SVOVO)

W strukturze osiowej szyk zdania to: podmiot - orzeczenie 1. - dopełnienie 1. - orzeczenie 2. - dopełnienie 2.

Dopełnienie 1. spełnia podwójną rolę. Jest jednocześnie dopełnieniem dla orzeczenia 1. i podmiotem dla orzeczenia 2.

mi vol tu yam fito. - Ja chcę ty jesz warzywa.

W powyższym przykładzie, **mi vol** ma **tu** jako swoje dopełnienie; jednocześnie **tu** działa jako podmiot następnego predykatu, **yam fito**, więc **tu** jest osią całego zdania.

Seryjne czasowniki

Wszystkie słowa-czyny (czasowniki), które pojawiają się jeden po drugim są aktywowane przez podmiot. Mogą być dwa, trzy albo i więcej słów-czynów w serii.

1. **mi ga dom.** - Idę do domu.
2. **mi bil ga dom.** - Mogę iść do domu.
3. **mi vol bil ga dom.** - Chcę móc iść do domu.

Opuszczanie zaimka

W pewnych typach wyrażen zaimki są opuszczane dla zwięzłości. Dochodzi do tego szczególnie w rozkazach i prośbach.

Krótką struktura osiowa (VOVO)

mi sual tu baxa pandunia. - Pytam mówisz w Pandunia.

sual tu baxa pandunia? - Czy mówisz w Panduni?

Krótką struktura osiowa (VVO)

mi cing tu lai dom. - Proszę cię, żebyś wrócił do domu.

cing lai dom! - Proszę, wróć do domu! (Dosłownie Prosić wrócić dom!)

Spójniki

Podstawowe spójniki

i - i (łączy dwa podobne słowa lub wyrażenia)

o - lub (łączy dwa alternatywne słowa lub wyrażenia)

ama - ale (wprowadza słowo lub wyrażenie, które które kontrastuje lub zaprzecza poprzedzającemu słowu lub wyrażeniu)

mi suka mau i vaf. - Lubię koty i psy.

mi suka mau o vaf. - Lubię koty lub psy.

mi suka mau ama no vaf. - Lubię koty ale nie psy.

Partykuły

Potwierdzenie i Przeczenie

Potwierdzenie

Partykuła **e** potwierdza, a **no** przeczy. Inaczej, **e** oznacza "być", a **no** znaczy "nie być".

Wyrażenia są domyślnie twierdzące, więc słowo **e** nie jest zawsze potrzebne. Jakkolwiek, jest szczególnie poręczne w wyrażaniu stanu.

mi e jen. - Ja jestem osobą.

da e neu meza. - To jest nowy stół.

Przeczenie

Takie zdania mogą być prosto zaprzeczane przez **no**.

mi no jen. - Ja nie jestem osobą.
da no neu meza. - To nie jest nowy stół.

Słowo **no** jest używane do zaprzeczania czegokolwiek. Działa zawsze na następne słowo.

mi vide tu. - Ja widzę cię.
mi no vide tu. - Ja nie widzę cię.
mi vide no tu ama damen. - Ja widzę nie ciebie, ale ich.

Partykuły **e** i **no** są używane też do odpowiadania na pytania.

sual tu vide mi? - Czy widzisz mnie?
ya. (mi vide tu.) - Tak. (Widzę się.)
no. (mi no vide tu.) - Nie. (Nie widzę cię.)

Partykuły modyfikatorowe

Posiadanie

Partykuła modyfikatorowa może być używana przy każdym posiadającym rzeczowniku lub zaimku.

Przed **su** pojawia się posiadacz, a po nim posiadany obiekt.

maria su mama - Marii matka
mi su dom - mój dom
mi su papa su dom - mojego ojca dom

Partykuły **di** i **de** są używane do oznaczania posiadania i opisu. **di** łączy opisujące słowo lub wyrażenie z opisywanym słowem. **de** działa w przeciwnym kierunku. Łączy opisywane słowo z modyfikatorem.

Przed **de** pojawia się posiadany obiekt, a po nim posiadacz.

mama de maria - matka Marii
dom de mi - dom mój
dom de papa de mi - dom ojca mojego

Nadawanie cech przymiotnikami

Innym sposobem użycia tych partykułów jest łączenie przymiotnika lub innych słów z rzeczownikiem. To daje nam więcej informacji o rzeczowniku, a partykuła objaśnia, na którym końcu jest główny rzeczownik.

Partykuły modyfikatorowe są użyteczne do tworzenia złożonych przymiotników, które składają się z dwóch lub większej liczby słów.

labi de rode rang - usta koloru róży
yen de sama rang - oczy koloru nieba

Lub w przeciwnej kolejności:

rode rang di labe – koloru róży usta
sama rang di yen – koloru nieba oczy

Zdania podrzędne

Partykułami modyfikatorowymi mogą być tworzone również zdania podrzędne.

Tutaj **ki** ma podobną rolę co polskojęzyczny zaimek który.

da e man ki mi vide. – On jest człowiekiem_, którego widziałem_.

Jeśli zdanie podrzędne nie ma podmiotu, ale zawiera dopełnienie (tj. jeśli orzeczenie jest przechodnie), rzeczownik z zdania nadrzędnego jest w domyśle podmiotem zdania podrzędnego.

mi vide man ki yam aple. – Widzę człowieka_, który je jabłka_.

Partykuły modalne

Partykuły modalne wyrażają, o czym mówiący myśli w relacji z słuchaczem. Partykuły modalne są powszechnie używane w wielu językach. Wschodniopazjatyckie języki, włączając w to chiński i japoński, używają słynnych patykuł kończących zdania.

W Panduni, partykuła modalna opisuje następne słowo lub całe zdanie, gdy partykuła modalna jest ostatnim słowem w zdaniu.

Partykuła **plus** (też) jest dość dobrym przykładem.

da yam bir plus. – On/ona też pije piwo.

da yam plus bir. – On/ona pije też piwo.

da plus yam bir. – On/Ona też pije piwo.

plus da yam bir. – Też on/ona pije piwo.

Partykuły modalne mogą działać na każde słowo, włączając w to zimki i liczebniki, których przymiotniki nie mogą opisywać.

Partykuły czasu i aspektu

W Panduni, czas może być wyrażany słowami czasu i wyrażeniami czasu, jeśli trzeba. Ogólne słowa czasu to **pas** (przeszłość), **zai** (teraźniejszość) i **futur** (przyszłość). Działają jak przymiotniki i przysłówki, więc zazwyczaj ich miejsce jest przed orzeczeniem lub na końcu zdania.

mi ten un mau a pas. – Miałem koty w przeszłości.

ama mi ten no mau a zai. – Ale nie mam kotów teraz.

bil, mi ten mau a futur. – Może będę miał koty w przyszłości.

Naturalnie, wszystkie słowa czasu są używane, gdy są potrzebne. Zazwyczaj wystarczy wspomnieć czas tylko raz, na początku tekstu, a nie w każdym zdaniu, jeśli czas się nie zmienia.

Przymyki

Przymyki miejsca i czasu

Pandunia ma cztery przymyki miejsca i czasu.

1. **a** – obecność, miejsce lub moment (zazwyczaj): wraz z, przy, w, na, obok, podczas
2. **de** – pochodzenie, początek lub przyczyna: od, z, ponieważ
3. **to** – cel, przeznaczenie lub koniec: do, aż, dla

Przysłówek rozpoczyna wyrażenie przymikowe. W prostym wyrażeniu przymikowym przymik jest uzupełniony zaimkiem lub rzeczownikiem.

mi a hotel. – Jestem w hotelu.

mi sona a hotel. – Śpię w hotelu.

mi sona de xam to suba. – Śpię od wieczora do rana.

mi safar de London to Paris. – Podróżuję od Londynu do Paryża.

Przymyki mogą być też użyte jako rozpoczęcie zdania okolicznikowego czasu.

mi dele de tu ga. – Czekam, od kiedy wysłaś.

mi dele to tu lai dom. – Zaczekam, aż wrócisz do domu.

mi dele a tu sona. – Czekam, kiedy śpisz.

a

a jest przymikiem wszelkiego zastosowania. Jego podstawowym znaczeniem jest "przy".

mi a dom. Stoję przy domu.

mi loga a pandunia. Mówię przy Panduni.

Mówię w Panduni.

mi loga a dosti a pandunia a fon. Mówię przy przyjaciółach przy Panduni przy telefonie. Mówię z przyjaciółmi w Panduni przez telefon.

Czasowniki jako przymyki

W Panduni kilka czasowników działa jak przymyki lub przypadki gramatyczne w języku polskim.

mi gata pang. – Kroję chleb.

mi gata pang, uze caku. – Kroję chleb, używam noża. (Kroję chleb nożem.)

mi dele dura du hor. – Czekam, (to) trwa dwie godziny. (Czekam przez dwie godziny.)

Oto kilka czasowników, których można użyć jak przymików:

pos – podążać; po, za

dur – trwać; podczas, przez

jung - być skocentrowanym; między, w środku
loka - zajmować, być zlokalizowanym; w, na
gola - otaczać; wokół, dookoła
supra - przekraczać; nad, ponad
sabu - być spowodowanym przez; przez, ponieważ, bo

Czasowniki bez przyimów

Przymyki nie są używane tak często w Panduni jak w języku polskim. W wielu zdaniach, czasownik wyraża wystarczająco wiele.

mi lai dom. - Przychodzę do domu.
tu side a kursi. - Siedzisz na krześle.
da kuxe a sofa. - Leży na sofie.
pexe boi a sui. - Ryba pływa w morzu.
jang ja marce a dau. - Wojownicy maszerują na drodze.

Przyimek relacji

Przyimek **ka** wyraża sposób lub styl. Odpowiada polskojęzycznym przyimkom jak, niż, jakby.

mi sabi pandunia ka guru. - Znam Pandunię jak mistrz.

ka wiąże czasownik lub przymiotnik z punktem odniesienia. W powyższym przykładzie **sabe** (wiedzieć) jest czasownikiem, a **guru** (mistrz) jest punktem odniesienia.

ka jest też używany, gdy porównywane są przymiotniki.

ben e min dai ka pa. - Dziecko jest mniejsze niż ojciec. **cin pa e par dai ka pa.**
- Dziadek jest tak duży jak ojciec.

ka wiąże przysłówki porównania - **mas** (bardziej), **min** (mniej) i **par** (tak samo) - z punktem odniesienia, którym jest **papa** (ojciec) w powyższych przykładach.

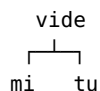
Hierarchia Części Mowy

Język mówiony jest stumieniem dźwięków budujących słowa. Język pisany, w przypadku Panduni, jest strumieniem liter, od lewej do prawej, które budują słowa. Tak więc każde wyrażenie jest sekwencją słów. Jakkolwiek, nie wszystkie słowa są równe. Istnieje hierarchia słów. Orzeczenie jest strukturalnym centrum zdania i pozostałe słowa są pośrednio lub bezpośrednio z nim połączone.

Każde zdanie może zostać narysowane jako drzewo, gdzie centralne słowa są wyżej, a zależne słowa - niżej. Na przykład, zdanie **mi vide tu** (Widzę cię) może zostać rozrysowane w postaci poniższego drzewa:

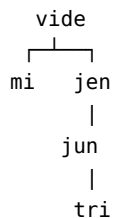
mi vide tu.

Przymiotniki i liczebniki wskazują na ich główne słowo, rzeczownik:

mi vide tri jun jen.

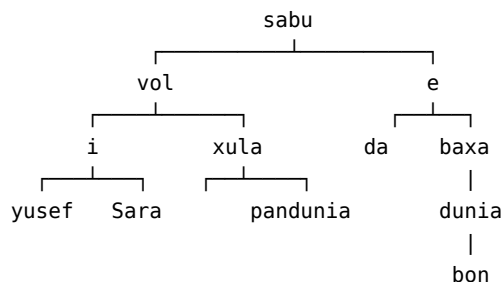

Hierarchia części mowy w Panduni od bardziej do mniej centralnych jest, jak następuje.

1. Spójniki: i, o, ama
2. Łączniki: su, di, de
3. Przyimki: a, to, de
4. Czasowniki
5. Rzeczowniki i zaimki
6. Partykuły czasu, aspektu i trybu
7. Liczebniki
8. Przymiotniki

Następujący przykład pokazuje, jak zasięg działa na finalną pozycję słów w hierarchii drzewa. Na przykład, chociaż **i** jest ogólnie wyżej niż **sabu**, tutaj jego zasięg obejmuje tylko **yusef** i **Sara**. **sabu** jest na szczycie, bo łączy dwa zdania podrzędne.

yusef i Sara vol xula pandunia, sabu da e bon dunia baxa.

Słowotwórstwo

Możliwe jest tworzenie nowych słów w Panduni. Pandunia ma produktywny system tworzenia nowych słów. Większość przyrostków używanych w Panduni jest już w

międzynarodowym użyciu. Wiele z nich pochodzi z starożytnej greki, łaciny, języka arabskiego i języka perskiego.

Przyrostki słowotwórcze

ja

Tworzy wykonawcę czynności z rdzeni-czynności. Określa osobę lub narzędzie wykonujące czynność.

loga mówić; **loga ja** mówca, ten, kto mówi

baka piec; **baka ja** piekarz, ten, kto piecze

lide przewodzić; **lide ja** przywódca, ten, kto przewodzi

ta

Tworzy rzeczowniki zbiorowe. Opisuje grupę elementów nazwanych rdzeniem jako całość.

insan człowiek; **insan ta** ludzkość

Również abstrakcyjne rzeczowniki często kończą się na **ta**.

neu nowy, **neu ta** nowość

Lekcje

Przedstawianie się

Dialog

☉ **tu e ke?** = Kim jesteś?

☉ **mi e Yusef. tu e ke?** = Jestem Yusef. Kim jesteś?

☉ **mi e Sara. da e ke?** = Jestem Sara. Kto to?

☉ **da e mi su dosti.** = To mój przyjaciel.

☉ **da su nam e ke?** = Jak się nazywa?

☉ **da su nam e Maria.** = Nazywa się Maria.

Gramatyka

Zdania w Panduni normalnie podążają za strukturą temat-komentarz. Temat wskazuje, o kim lub o czym jest mowa. Komentarz mówi coś o temacie. Na przykład, w **da e mi su dosti** tematem jest zaimek **da** (on, ona, ono), za którym podąża komentarz **e mi su dosti** (jest moim przyjacielem).

Słowo **e** znaczy być w Pandunia. To samo słowo jest używane dla wszystkich osób. By powiedzieć przeciwnie, po prostu zamień je na **no** (które jest słowem na nie).

da e Sara. = Ona jest Sarą.

da no e Sara. = Ona nie jest Sarą.

mau e hevan. = Kot jest zwierzęciem.
dom no e hevan. = Dom nie jest zwierzęciem.

Ćwiczenia

Spróbuj przetłumaczyć te zdania z języka polskiego na Pandunię. Poprawne odpowiedzi są pod listą słów.

1. Kim jesteś?
2. Jestem Tomasz.
3. Kim jest twój przyjaciel?
4. Ona to Sara.
5. Jak się nazywasz?
6. Nazywam się .....

Lista słów

mi Ja, mnie. **mi su** mój.
tu ty, cię. **tu su** twój.
da on, ona lub ono. **da su** jego lub jej.
ke co lub kto.
e być (jestem, jesteś, jest, itd) **ya** tak. **no** nie.
bon dobry, dobrze. **dosti** przyjaciel. **nam** imię, nazwa. **fem** kobieta. **man** mężczyzna. **mau** kot. **hewan** zwierzę.

Odpowiedzi do Ćwiczeń

1. tu e ke?
  2. mi e Tomasz.
  3. tu su dosti e ke?
  4. da e Sara.
  5. tu su nam e ke?
  6. mi su nam e .....
-

Mówienie cześć

sal = Cześć!

Oto jak ludzie pozdrawiają się w Panduni. Mówią **sal**. To słowo jest używane i na powitanie, jak i na pożegnanie

sal = Żegnaj!

Słowo **sal** znaczy "pozdrowienie". Jest oryginalnie arabskim słowem znaczącym pokój i jest powszechnym pozdrowieniem w wielu częściach świata, szczególnie w Afryce i Azji. Pandunia jest językiem ogólnoswiatowym, biorącym słowa z wszystkich części świata.

Forma czasownikowa **sal** to **sal**, znaczące "pozdrawiać".

mi sal tu. = Pozdrawiam cię.

tu sal mi. = Pozdrawiasz mnie.

To są zdania czynne. W zdaniach czynnych podmiot wykonuje czynność na dopełnieniu. W **mi sal tu** pierwsze słowo, **mi**, jest podmiotem, **sal** jest orzeczeniem (słowem-czynnością), a **tu** jest dopełnieniem. Kolejność podmiotu, orzeczenia i dopełnienia jest ważna i nigdy się nie zmienia.

Kolejność słów w zdaniu czynnym: Podmiot + Orzeczenie + Dopełnienie

W Panduni zaimki osobowe to: **mi** = ja, **tu** = ty, i **da** = on,ona, ono. Zauważ, że zaimki zostają takie same w poprzednich, przykładowych, zdaniach. Słowa nigdy się nie odmieniają w Panduni. Pozostają takie same niezależnie od ich pozycji w zdaniu.

W Panduni zdania mogą być skracane przez opuszczanie zaimków oczywistych w danej sytuacji.

mi sal tu! = Pozdrawiam cię!

sal tu! = Pozdrowienia dla ciebie! (To oczywiste, że mówiący to pozdrawiający.)

sal! = Pozdrowienia! (To oczywiste, że słuchacze są pozdrawiani.)

Wzór w **sal tu** jest poręczny w zwracaniu się do ludzi po imieniu, określeniu pokrewieństwa lub zawodzie.

sal toni! = Cześć, Tony!

sal mama! = Cześć, mamo!

sal papa! = Cześć, tato!

sal xefe! = Cześć, szefie!

Innym słowem w Panduni do pozdrawiania jest **haló**. Jest to równie międzynarodowe pozdrowienie. Możesz swobodnie wybierać, którego słowa użyć pozdrawiając ludzi.

haló! - Cześć!

Ćwiczenia

Spróbuj przetłumaczyć te zdania z języka polskiego na Pandunię. Poprawne odpowiedzi są pod listą słów.

1. Pozdrawiasz go/ją.
2. Mama pozdrawia tatę.
3. Cześć, mamo!
4. Żegnaj!

Lista słów

sal, haló pozdrowienie, cześć, witaj, dzień dobry, itd.
mamá matka, mama. **papá** ojciec, tata. **xefe** szef, dyrektor.

Odpowiedzi do Ćwiczeń

1. tu sal da.
  2. mama sal papa.
  3. sal mama!
  4. sal!
-

Proszenie

Dialog

- ☉ **sal!** = Cześć!
- ☉ **sal! cing sida.** = Cześć! Proszę, usiądź!
- ☉ **xukur.** = Dziękuję.
- ☉ **cing yam kafe u cai.** = Proszę, napij się kawy lub herbaty.
- ☉ **mi yam cai. xukur.** = Napiję się herbaty, dziękuję.
- ...
- ☉ **cing sal tu su mama!** = Proszę pozdrów swoją matkę.
- ☉ **mi sal da. sal!** = Pozdrowię ją. Cześć!
- ☉ **sal!** = Cześć!

Gramatyka

Zaimki osobowe w Panduni to: **mi** = ja, **tu** = ty, i **da** = on, ona, ono. Pandunia jest językiem neutralnym płciowo. Nie rozróżnia płci w zaimkach trzecioosobowych ani jakichkolwiek innych zaimkach. Wszystkie zaimki osobowe są obecne przykładowym zdaniu poniżej.

mi cing tu sal da. = Ja proszę cię, żebyś pozdrowił go/ją.

Te zdanie ma strukturę osiową. Pierwszy czasownik, **cing** = prosić, odnosi się do **tu** jako swojego dopełnienia. Jednocześnie **tu** służy też jak podmiot drugiego czasownika, **sal** = pozdrowić, którego dopełnienie to **da**. Tak więc **tu** ma podwójną rolę: (1) dopełnienie pierwszego czasownika i (2) podmiot drugiego czasownika. Dlatego, jest osiłą albo zawiasem, między dwoma czasownikami.

Struktura osiowa: Podmiot + Czasownik¹ + Dopełnienie/Podmiot +
Czasownik² + Dopełnienie

Struktura osiowa jest powszechną strukturą w Panduni.

Pamiętaj, że można opóścić zaimki znane z kontekstu. Innymi słowy, mówiący może spokojnie założyć, że słuchacze wiedzą, o kim mówi, więc nie potrzeba wciąż ich

powtarzać. W ten sposób zdania mogą być skracane.

mi cing tu sal da. = Ja proszę cię, żebyś pozdrowił go/ją.

cing sal da. = Proszę, pozdrów go/ją.

Zdanie **cing sal da** ma użyteczny wzór, użyteczny przy grzecznych prośbach.

cing side. = Proszę, usiąść.

cing don kafe. = Proszę, podaj kawę.

cing don cai. = Proszę, podaj herbatę.

cing yam cai. = Proszę, pij herbatę.

cing saf kamar. = Proszę, sprzątaj pokój.

Rozkazy są wprowadzane z **amir** = rozkazać. Kożystają z takiej samej struktury osiowej, co prośby z **cing**.

amir don cai. = Daj (mi) herbatę!

amir saf kamar. = Sprzątaj pokój!

W praktyce, bezpośrednie rozkazy mogą być też tworzone tylko jednym czasownikiem i rozkazującym tonem.

saf da! = Sprzątaj to!

Ćwiczenia

Spróbuj przetłumaczyć te zdania z języka polskiego na Pandunię.

1. Pije herbatę.
2. Szef poprosił ją, by usiadła.
3. Proszę, napij się kawy lub herbaty.
4. Matka poprosiła mnie, żebym sprzątał pokój.
5. Szef siada i pije kawę.

Lista słów

cai herbata. **cing** poprosić, prosić. **don** dać, dawać. **xukur** dzięki, dziękuję. **i** i. **kafe** kawa. **kamar** pokój. **amir** rozkazać, rozkazywać. **u** lub. **saf** posprzątać, sprzątać. **sida** siedzieć. **yam** jeść lub pić.

Odpowiedzi do Ćwiczeń

1. da yam cai.
  2. la xefe cing da side.
  3. cing yam kafe o cai.
  4. mama cing mi saf kamar.
  5. xefe side i yam kafe.
-

Pytania “tak lub nie”

Dialog

- ☉ **sal! sual tu yam kafe u cai?** – Witam! Czy chce pan kawę albo herbatę?
- ☉ **cai.** – Herbatę.
- ☉ **tu ne?** – A pan?
- ☉ **mi no baxa pandunia...** – Nie mówię w Panduni...
- ☉ **maf! sual da yam cai?** – Przepraszam! Czy napije się herbaty?
- ☉ **no. da no yam cai. da yam kafe.** – Nie, on nie pije herbaty. On pije kawę.
- ☉ **sual tu yam supe?** – Czy zje pan zupę?
- ☉ **ya.** – Tak.
- ☉ **sual da yam supe?** – Czy on zje zupę?
- ☉ **no yam.** – Nie.
- ☉ **xukur. mi dona un cai i un kafe i un supe na bade de des minute.** – Dziękuję. Przyniosę jedną herbatę, jedną kawę i jedną zupę za dziesięć minut.

Zadawanie pytań

Pytanie, na które można odpowiedzieć mówiąc tak lub nie mają taką samą strukturę osiową, co prośby z **cing**, której nauczyłeś się w poprzedniej lekcji. Pytania są wprowadzane słowem **sual** = pytać.

mi sual tu yam cai. – Ja pytam cię, czy napijesz się herbaty.

sual tu yam cai? – Czy pijesz herbatę?

sual yam cai? – Czy pić herbatę?

Prośby zazwyczaj dotyczą pytanego lub pytanych, ale pytania pytania często dotyczą innych ludzi. Dlatego drugi ziamek jest zazwyczaj potrzebny. Może zostać opuszczony tylko, gdy jest jasne, o kogo chodzi.

sual da yam cai? – Czy on/ona pije herbatę?

sual tu yam supe? – Czy jesz zupę?

sual mimen yam sui? – Czy pijemy wodę?

Oczywiście, powszechnie rzeczowniki i nazwy własne również mogą być używane.

sual xefe yam kafe? – Czy szef pije kawę?

sual papa saf kamar? – Czy ojciec sprząta pokój?

sual niki baxa pandunia? – Czy Nicky mówi Pandunia?

Dawanie odpowiedzi

Na pytania tak/nie można odpowiadać słowami **ya** = tak, i **no** = nie.

– **sual tu yam supe?** – Czy jesz zupę?

– **ya.** – Tak.

– **sual da yam supe?** – Czy ona je zupę?

– **no.** – Nie.

Można odpowiadać też bardziej złożenie.

- **sual tu yam kafe?** - Czy pijesz kawę?
- **ya. mi yam kafe.** - Tak, piję kawę.
- **sual da yam kafe?** - Czy on pije kawę?
- **no. da no yam kafe.** - Nie, on nie pije kawy.

Można też odpowiadać twierdząco powtarzając główny czasownik z pytania.

- **sual tu yam sui?** - Czy pijesz wodę?
- **yam.** - (Tak,) piję.

Ćwiczenia

Spróbuj przetłumaczyć te zdania z języka polskiego na Pandunię.

1. Czy mówisz w Panduni?
2. Tak, mówię w Panduni.
3. Czy matka pije kawę?
4. Nie, ona nie pije kawę.
5. Czy ona je zupę?
6. Ona nie je.

Lista Słów

bada po. **pardon** przepraszam, pardon. **minut** minuta. **no** nie. **baxa** mówić; język. **suy** woda. **supe** zupa. **un** jeden (1). **des** dziesięć. **sual** zapytać, pytać. **ya** tak.

Odpowiedzi do Ćwiczeń

1. **sual tu baxa pandunia?**
2. **ya. mi baxa pandunia.**
3. **sual mama yam kafe?**
4. **no. da no yam kafe.**
5. **sual da yam supe?**
6. **(da) no yam.**

Mówienie nie

W poprzedniej lekcji nauczyłeś się odpowiadać **ya** i **no** na pytania. Słowo **no** jest używane do przeczenia. Dodawanie **no** przed czasownikiem zamienia zdanie twierdzące w przeczące.

- mi sal tu.** - Pozdrawiam cię.
- mi no sal tu.** - Nie pozdrawiam cię.

Konceptualnie, zdanie przeczące oznacza brak lub nieistnienie przeczonego słowa. W zdaniu **mi no sal tu**, przeczące słowo **no** zaprzecza istnieniu pozdrowienia. W

Panduni słowo negujące działa na następne słowo. Różne zakresy przeczenia mogą zależeć od lokalizacji słowa negującego.

mi cing tu saf kamar. - Ja proszę cię, żebyś sprzątał pokój.

mi no cing tu saf kamar. - Ja NIE proszę cię, żebyś sprzątał pokój.

mi cing tu no saf kamar. - Ja proszę cię, żebyś NIE sprzątał pokoju.

Negowane słowo może być dowolnego typu: czasownik, zaimek, rzeczownik, przymiotnik, a nawet liczebnik.

da no ha mau. - Ona nie ma koty.

da ha no mau, ama vaf. - Ona ma nie koty, ale psy.

no da, ama mi ha mau. - Nie ona, ale ja mam koty.

mi ha no un, ama du mau. - Ja nie mam jednego, ale dwa koty.

Ćwiczenia

Przetłumacz te zdania z języka polskiego na Pandunię. Czasem istnieje więcej niż jedna poprawna odpowiedź

1. Nie sprzątał pokoju.
2. Jeden kubek nie jest pusty.
3. Dwa psy nie jedzą zupy.
4. Nie ma psa ani kota.
5. Szef pije herbatę ale nie kawę.
6. Matka nie ma psa, ale (ma) dwa koty.

Word List

kupa kubek, szklanka. **hali** pusty. **hava** mieć. **mau** kot. **vaf** pies. **du** dwa. **nul** zero. **a** ale.

Odpowiedzi do Ćwiczeń

1. da no saf kamar.
2. un kupa no hali.
3. du vaf no yam supe.
4. da no ha vaf i mau. / da ha no vaf i no mau.
5. xefe yam cai ama no kafe.
6. mama ha no vaf ama du mau.

Więcej pytań

Do zadawania pytań, które zaczynają się w języku polskim zaimkami pytajnymi innymi niż czy (kto, co, który, jaki, jak, gdzie, skąd, dokąd), używany jest zazwyczaj zaimek **ke**. Pytanie może zostać skonkretyzowane przez użycie słów na osobę, czas, sposób lub rzecz, jeśli trzeba.

da e ke? – Cot to jest? / Kim on/ona jest? **ke jen lai?** – Kto przychodzi? (**ren** = osoba)

tu yam a ke zaman? – Kiedy jesz? (**zaman** = czas)

se danse a ke yang? – Jak tańczyć? (**yang** = sposób, styl)

W Panduni pytania zaczynające się w polskim na dlaczego są zadawane przez **de sabu ke**.

ke sabu tu suka mau de? – Dlaczego lubisz koty?

Na pytania o przyczynę, lub powód czegoś, odpowiada się dodając **de sabu** przed przyczyną lub powodem. **de sabu** jest tak naprawdę bierny czasownik znaczący być spowodowanym przez.

ke sabu tu suka mau? – Dlaczego lubisz koty?

de sabu damen e kawai. – Ponieważ są słodkie.

Oczywiście **de sabu** może być też używane do wyrażania przyczyny lub powodu czegoś, nawet nie odpowiadając na pytanie.

mi suka mau de sabu damen kawai. – Lubię koty, bo są słodkie.

Ćwiczenia

1. Kto lubi zupę?
2. Ojciec lubi.
3. Kiedy przyjdzie?
4. Za dziesięć minut.
5. Dlaczego nie je?
6. Ponieważ nie lubi kawy ani zupy.

Lista słów

danse tańczyć. **lai** przychodzić **ren** osoba. **suka** lubić. **yang** sposób, styl. **zaman** czas.

Odpowiedzi do Ćwiczeń

1. ke jen suka supe?
  2. papa suka.
  3. ke zaman da lai?
  4. pos des minute.
  5. ke sabu da no yam?
  6. de sabu da no suka kafe i supe.
-

Przeszłość, terażniejszość i przyszłość

Wyrażanie czasu

Nie ma odmiany czasowników w Panduni. Wszystkie czasowniki mają tylko jedną formę, niezależną od podmiotu, czasu i aspektu. Na przykład, **mi yam pang** może znaczyć i "Jem chleb", "Zjadłem chleb", i "Jadłem chleb", ale zazwyczaj jedno znaczenie ma sens w kontekście rozmowy. Na przykład, gdy ludzie rozmawiają o śniadaniu tego dnia, zdanie mówi o czasie przeszłym.

mi yam pang na suba yam. - Zjadłem chleb na poranny posiłek.

Istnieją też konkretne słowa opisujące czas.

le - już, przed określonym czasem

gang - przed chwilą, niedawno

zai - teraz, w tym momencie

yexo - nadal

sun - niedługo

xa - w przyszłości

Przymiotniki dla przeszłości, terażniejszości i przyszłości to, odpowiednio, **pas**, **zai** i **xa**. Mogą być używane do modyfikowania rzeczowników.

Sara e mi su pas xefe. - Sara jest moim byłym szefem.

Yusef e mi su zai xefe. - Yusef jest moim obecnym szefem.

Maria e mi su xa xefe. - Maria jest moim przyszłym szefem.

Te same słowa są używane, gdy mowa o czynnościach i wydarzeniach w czasie. Po prostu umieszcza się je po czasowniku.

mi pas darba da. - Uderzyłem to (w przeszłości).

mi zai darba da. - Uderzam to (teraz).

mi xa darba da. - Uderzę to (w przyszłości).

Alternatywnie, określenie czasu może zostać umieszczone jako ostatnie w zdaniu.

mi darba da a pas.

mi darba da a zai.

mi darba da a xa.

Nie trzeba powtarzać określeń czasu cały czas. To byłoby dziwne. Wystarczy określić to na początku wypowiedzi. Inne określenie czasu nie będzie potrzebne, dopóki nie zmieni się czas albo nie będzie przydatne zaakcentowanie, że mowa wciąż w tym samym czasie.

mi pas ha un mau. - Miałem jednego kota w przeszłości.

da e bon mau. - To był dobry kot.

mi ha un vaf a zai. - Mam teraz jednego psa.

Jakiegokolwiek określenie czasu jest dobre. Gdy jedno określenie czasu jest obecne, nie potrzeba dodatkowych słów.

mi be gene a nen 2003. - Urodziłem się w 2003. roku.

da saf la kamar a pos den. - Posprząta pokój jutro.

Lista słów

pas przeszły, były. **zai** terażniejszy, obecny. **xa** przyszły. **darba** uderzyć, bić. **pang** chleb. **suba yam** poranny posiłek, śniadanie. **festa** świętować, bawić się.

Ćwiczenia

Spróbuj przetłumaczyć te zdania z języka polskiego na Pandunię. Poprawne odpowiedzi są na dole strony.

1. Mój szef będzie świętował w przyszłości.
2. Miałem dwa psy.
3. Jesz teraz zupe.
4. Sprzątała pokój dzień wcześniej.
5. Kot będzie jutro pił kawę.
6. Twoja matka świętowała zeszłej nocy.

Odpowiedzi do Ćwiczeń

1. mi su xefe festa a xa.
2. mi ha du vaf a pas.
3. tu yam supe a zai.
4. da saf kamar a preden.
5. mau yam milke a posden.
6. tu su ma festa a prenoce.